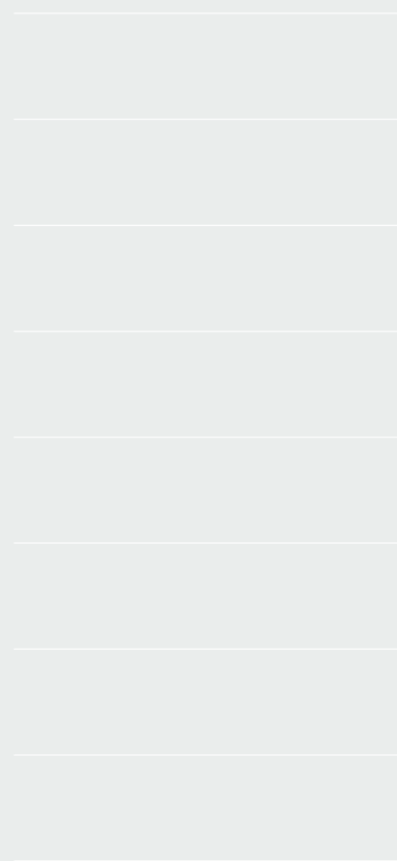

APKLAUSOS DĖL RIZIKŲ LIETUVOS FINANSŲ SISTEMAI APŽVALGA

2013-I

APKLAUSOS DĖL RIZIKŲ LIETUVOS FINANSŲ SISTEMAI APŽVALGA

Lietuvos bankas, siekdamas įvertinti Lietuvos finansų įstaigų požiūrį į šalies finansų sistemą ir galimus iššūkius tvariai jos raidai ateityje, periodiškai du kartus per metus atlieka apklausą dėl rizikų Lietuvos finansų sistemai. Bankai, draudimo ir lizingo bendrovės, valdymo įmonės ir kitos finansų įstaigos įvertina svarbiausių rizikų Lietuvos finansų sistemai šaltinius, nepalankių įvykių pasireiškimo tikimybę ir galimą jų poveikį šalies finansų sistemai per artimiausius 6 mėn.

Apklausoje dėl rizikų Lietuvos finansų sistemai dalyvavo dvidešimt trys respondentai, iš jų aštuoni Lietuvoje veikiantys bankai, septynios draudimo bendrovės, dvi lizingo bendrovės, trys valdymo įmonės, dvi finansų maklerio įmonės ir viena kita įstaiga. Didelę darbo patirtį turinčių ir vadovaujančias pozicijas užimančių įstaigų atstovų buvo prašoma apibūdinti šalies finansų sistemos padėtį 2013 m. vasario pabaigoje. Apibendrinant nuomones ir skaičiuojant vieną ar kitą atsakymo variantą pasirinkusių finansų įstaigų dalį, atskirų įstaigų atsakymai buvo traktuojami vienodai, nepaisant jų užimamos rinkos dalies. Ši apklausa yra savanoriška, respondantai gali pasirinkti, į kuriuos klausimus atsakyti.

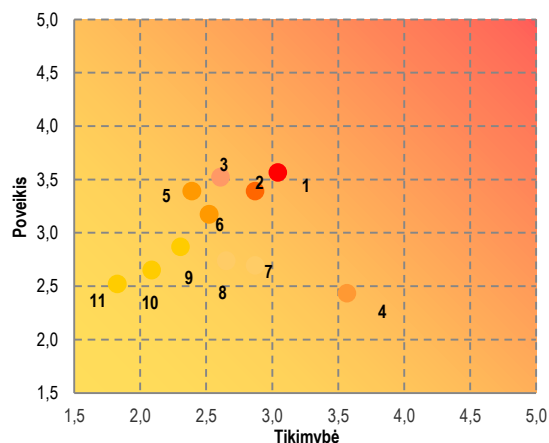
Šioje apklausos dėl rizikų Lietuvos finansų sistemai apžvalgoje pateikta respondentų apibendrinta nuomonė ir ji nerodo oficialios Lietuvos banko ar jo tarnautojų pozicijos bei vertinimų.

Apklauskos dėl rizikų Lietuvos finansų sistemai duomenys skelbiami Lietuvos banko interneto svetainėje.

SANTRAUKA

Finansų įstaigoms didžiausią susirūpinimą kelia išoriniai rizikos šaltiniai. Labiausiai nerimaujama dėl Europos valstybių skolų tvarumo problemų ir mažėjančio eksporto sulėtėjus pasaulio ekonomikos augimui. Nepalankios užsienio šalių ekonomikos raidos tendencijos gali turėti reikšmingą neigiamą įtaką finansų sistemai. Priemonių, galinčių sumažinti jų pasireiškimą ar poveikį, Lietuvoje yra nedaug. Šalies ekonomika yra atvira ir priklausoma nuo ekonomikos procesų pasaulyje, todėl makroekonominė rizika, nors ir sumažėjo, tačiau vis dar yra aktuali. Kredito rizika vertinama kaip didesnė nei vidutinė. Tokiam vertinimui įtakos daro paskolų portfelio kokybė, kuri nors ir gerėja, tačiau iš lėto. Dauguma apklaustų finansų sistemos dalyvių teigia, kad jų polinkis prisiimti riziką yra nedidelis ir artimiausius 6 mėn. nedidės.

1 pav. Lietuvos finansų sistemos rizikų žemėlapis

Šaltinis: Apklausa dėl rizikų Lietuvos finansų sistemai, 2013-I.

Pastaba: skaitinės vertės rizikų žemėlapyje atitinka 1 lentelėje išvardytus rizikos šaltinius.

APKLAUSOS REZULTATŲ APIBENDRINIMAS

1 lentelė. Rizikos šaltiniai Lietuvos finansų sistemai

Rizikos šaltinis	Tikimybė	Poveikis	Galimybė mažinti riziką
1 Europos valstybių skolų tvaramo problemos, jų sąsajos su finansų sektoriumi ir galimas užkrato efektas Lietuvos ekonomikai	3,0	3,6	3,5
2 Lietuvos eksporto kritimas dėl pasaulio ekonomikos augimo sulėtėjimo	2,9	3,4	3,1
3 Per lėtas Lietuvos ekonomikos augimas arba ekonomikos nuosmukis	2,6	3,5	3,0
4 Užsitęsęs mažų palūkanų normų laikotarpis finansų rinkose	3,6	2,4	2,8
5 Lietuvos ekonomikos konkurencingumo praradimas užsienio rinkose	2,4	3,4	2,8
6 Didelė įmonių kredito rizika	2,5	3,2	2,8
7 Nepakankamas šalies ūkio finansavimas dėl bankų paskolų portfelio mažinimo	2,9	2,7	2,5
8 Didelė namų ūkių kredito rizika	2,7	2,7	2,5
9 Finansų įstaigos nepajėgumas tęsti savo veiklą (nemokumas)	2,3	2,9	2,4
10 Didelė Lietuvos finansų įstaigų finansavimosi kaina	2,1	2,7	2,5
11 Ribotos Lietuvos finansų įstaigų finansavimosi galimybės	1,8	2,5	2,3

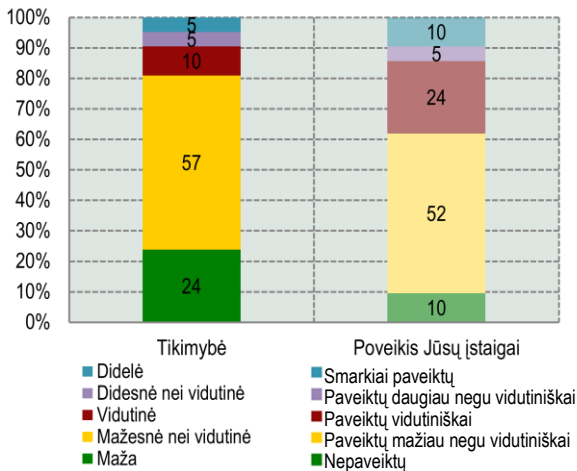
Šaltinis: Apklausa dėl rizikų Lietuvos finansų sistemai, 2013-I.

Pastaba: rizikos šaltinio svarba nusakoma atsižvelgiant į jo tikimybę ir poveikį.

Tikimybė: 1 – maža; 2 – mažesnė negu vidutinė; 3 – vidutinė; 4 – didesnė negu vidutinė; 5 – didelė. **Poveikis:** 1 – mažas; 2 – mažesnis negu vidutinis; 3 – vidutinis; 4 – didesnis negu vidutinis; 5 – didelis. **Galimybė mažinti riziką:** 1 – lengva imtis priemonių; 2 – greičiau lengva negu sudėtinga; 3 – sudėtinga imtis priemonių; 4 – neįmanoma sumažinti rizikos.

2 pav. Didelį poveikį finansų sistemai galinčių turėti įvykių tikimybė ir poveikis finansų įstaigai

Atsakiusiųjų dalis, procentai

Šaltinis: Apklausa dėl rizikų Lietuvos finansų sistemai, 2013-I.

1. Rizikos šaltinių vertinimas

Šalies finansų įstaigos pateikė savo vertinimą dėl galimų rizikos šaltinių pasireiškimo, jų neigiamos įtakos Lietuvos finansų sistemai ir galimybių mažinti šiuos rizikos šaltinius. Respondentai išreiškė savo nuomonę apie iš anksto nurodytus rizikos šaltinius, taip pat įvardijo, jų nuomone, aktualius rizikos šaltinius ir pateikė vertinimus.

Lietuvos finansų įstaigoms didžiausią susirūpinimą kelia išoriniai rizikos šaltiniai. Lietuvoje veikiančios finansų sistemos dalyviai svarbiausiais rizikos šaltiniais laiko galimą Europos valstybių skolų tvaramo problemų užkratą Lietuvos ekonomikai ir Lietuvos eksporto kritimą dėl lėtesnio pasaulio ekonomikos augimo (žr. 1 lentelę). Priemonių, galinčių sumažinti jų pasireiškimą ar poveikį, Lietuvoje yra nedaug. Pasak respondentų, apdairus investicijų valdymas ir orientavimasis į naujas eksporto kryptis galėtų sumažinti minėtų rizikos šaltinių poveikį.

Lietuvos ekonomikos atsigavimas vertinamas palankiau. Geri Lietuvos ekonomikos rezultatai praėjusiais metais ir prognozuojamas vienas didžiausių ekonomikos augimo tempų Europos Sąjungoje ateityje lėmė nuosaikesnį per lėto Lietuvos ekonomikos atsigavimo ar ekonomikos nuosmukio tikimybės ir poveikio vertinimą. Užsitęsęs mažų palūkanų normų laikotarpis finansų rinkose tebėra labiausiai tikėtinas rizikos šaltinis, tačiau jo poveikis būtų mažesnis nei vidutinis. Neigiamos įtakos dėl mažų palūkanų normų teigia nepajusiančios ir draudimo bendrovės, investuojančios ilgam terminui į skolos vertybinius popierius.

Finansų įstaigos neįvelgia svarių priežasčių, kodėl Lietuvos ekonomika galėtų prarasti konkurencingumą užsienio rinkose. Sparčiau už darbo našumą kylantis darbo užmokestis sukelia šalies konkurencingumo problemų. Apklaustos finansų įstaigos mano, kad tai pakankamai svarbus rizikos šaltinis, tačiau jo pasireiškimo tikimybę vertina kaip nedidelę.

Respondentų manymu, bankų paskolų portfelio pokyčiai atitinka šių dienų ekonominę padėtį. Pastebima, kad finansų įstaigos nerimauja dėl sudėtingų ir ilgų teisminių procesų sprendžiant išieškojimų bylas. Tikrumas dėl mokesstinės aplinkos taip pat prisidėtų prie šio rizikos šaltinio mažinimo.

Nefinansinių įmonių ir namų ūkių kredito rizika vertinama kaip mažesnė nei vidutinė. Apklausos dalyvių nuomone, finansų įstaigos gali valdyti šias rizikas, taikydamos griežtesnius paskolų teikimo reikalavimus.

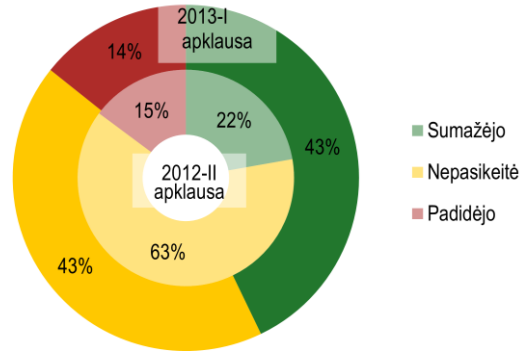
Finansų įstaigų finansavimasis yra stabilus. Respondentų manymu, ir didelė Lietuvos finansų įstaigų finansavimosi kaina, ir ribotos finansavimosi galimybės yra mažiau nei vidutiniškai tikėtini įvykiai, neturėsiantys didesnio poveikio Lietuvos finansų sistemai.

Finansų įstaigos stebi padėtį ir Europoje, ir visame pasaulyje. Paprašytos įvardyti ir įvertinti daugiau galimų rizikos šaltinių, finansų įstaigos atkreipė dėmesį į galimus kitų pasaulio valstybių (pvz., JAV ir Rusijos) politinius ir ekonominius sunkumus. Be to, vis dar yra netikrumo, kad po Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų į valdžią atėjus naujoms politinėms jėgoms gali sutrikti ekonominės politikos testinumas. Finansų įstaigos kaip galimus rizikos šaltinius įvardijo Lietuvos skolinimosi reitingų sumažinimą, darbo jėgos sąnaudų didėjimą, valiutų krizę.

Sunkiausia mažinti nuo išorinių veiksnių priklausančius rizikos šaltinius. Būdamą nedidelė ir atvira ekonomika Lietuva labai priklauso nuo įvykių Europoje ir pasaulyje. 57 proc. respondentų teigia, kad neįmanoma sumažinti Europos valstybių skolų tvarumo problemų poveikio Lietuvos finansų sistemai. Sudėtinga būtų išvengti pasaulio ekonomikos augimo sulėtėjimo keliamo neigiamo poveikio.

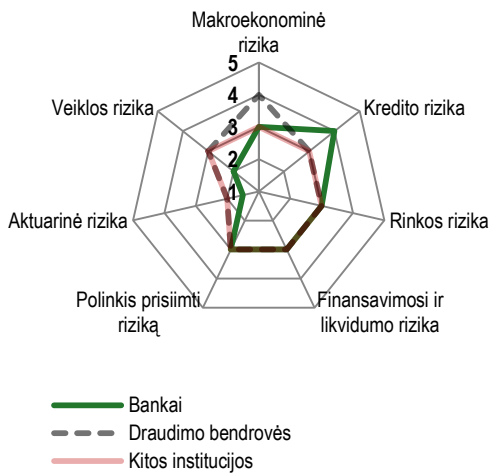
Šalies finansų įstaigų vertinimu, mažai tikėtina, kad per artimiausius 6 mėn. įvyks didelį poveikį Lietuvos finansų sistemai galintis turėti įvykis. Didžioji dalis respondentų nurodė, kad tokio įvykio tikimybė yra mažesnė nei vidutinė arba maža (žr. 2 pav.). Pastebima koreliacija tarp didelį poveikį finansų sistemai galinčių turėti įvykių tikimybės ir poveikio vertinimo, t. y. respondentai, nurodantys mažesnę minėto įvykio tikimybę linkę manyti, kad toks įvykis neturėtų didelio poveikio jų atstovaujama finansų įstaigai. Vis daugiau apklausoje dalyvaujančių finansų įstaigų mano, jog sumažėjo tikimybė, kad per artimiausius 6 mėn. įvyks didelį poveikį Lietuvos finansų sistemai turintis įvykis (žr. 3 pav.).

3 pav. Tikimybės, kad per artimiausius 6 mėn. įvyks didelį poveikį Lietuvos finansų sistemai turintis įvykis, pokytis

Šaltiniai: Apklausos dėl rizikų Lietuvos finansų sistemai, 2012-II ir 2013-I.

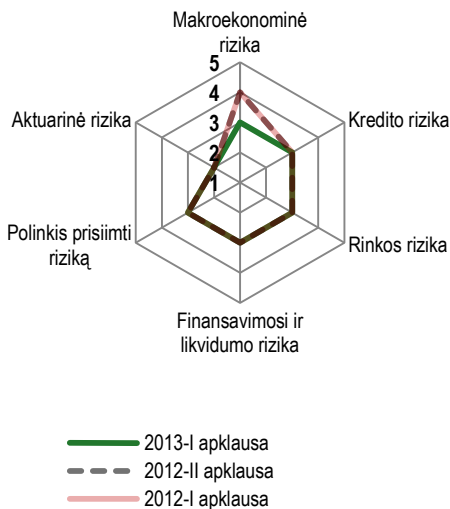
4 pav. Rizikų Lietuvos finansų sistemai dydis

Šaltinis: Apklausa dėl rizikų Lietuvos finansų sistemai, 2013-I.

Rizika: 1 – labai maža; 2 – maža; 3 – mažesnė negu vidutinė; 4 – didesnė negu vidutinė; 5 – didelė; 6 – labai didelė.

5 pav. Rizikų Lietuvos finansų sistemai kaita

Šaltinis: Apklausos dėl rizikų Lietuvos finansų sistemai, 2012-I, 2012-II ir 2013-I.

Rizika: 1 – labai maža; 2 – maža; 3 – mažesnė negu vidutinė; 4 – didesnė negu vidutinė; 5 – didelė; 6 – labai didelė.

2. Nuolatinių rizikų vertinimas

Šalies finansų įstaigos įvertino Lietuvos makroekonominę, kredito, rinkos, finansavimosi, likvidumo, veiklos ir aktuarinę (draudimo) rizikos dydį (rizikos tikimybę ir galimą neigiamą poveikį). Šios rizikos rūšys yra neatsiejama finansų sistemos dalis, jų dydis nuolat kinta. Respondentai taip pat įvertino finansų įstaigų polinkio prisiimti riziką keliamą pavojų. Siekiant užtikrinti duomenų palyginamumą, šis rizikų „voratinklis“ nekinta ir leidžia lengvai stebėti esamų rizikų vertinimo kaitą.

Finansų įstaigos įvertino, kad Lietuvoje nuolatinės rizikos yra mažesnės negu vidutinės (daugelio rizikų vertinimo mediana – 3 balai, žr. 4 pav.).

Makroekonominė rizika, 2011 m. vertinta kaip didelė, šios apklausos duomenimis (žr. 5 pav.), **yra mažesnė negu vidutinė**. Respondentų manymu, ši rizika visgi tebėra pakankamai aktuali, nes Lietuvos ekonomika yra atvira ir priklausoma nuo ekonomikos procesų pasaulyje, o dalies finansų įstaigų mažesnis rizikos vertinimas siejamas su stabilesne ekonomine padėtimi Europos Sąjungoje.

Bankai dažniau nei kiti respondentai buvo linkę **kredito riziką vertinti kaip didesnę negu vidutinę**. Jų nuomone, ši rizika vis dar yra pakankamai svarbi dėl psichologinių veiksnių ir dėl finansų krizės metu atsiradusių probleminių vertinamų aktyvų, esančių paskolų portfelyje. Nebankinių institucijų nuomone, didžiausios šalies kredito įstaigos priklauso Skandinavijos šalių finansų grupėms, o jos kredito riziką vertina ir prognozuoja pakankamai atidžiai.

Apklaustos finansų įstaigos sutaria dėl **rinkos rizikos, finansavimosi ir likvidumo rizikos bei polinkio prisiimti riziką vertinimo. Palyginti su 2012 m. apklausų rezultatais, vertinimas nepasikeitė** (mediana – 3 balai, t. y. mažesnė negu vidutinė rizika). Kaip ir 2012 m. finansų įstaigos atidžiai vertina rinkos riziką, kuri, pasak respondentų, daugiau priklauso nuo išorinių veiksnių ir yra sunkiai valdoma. Finansavimosi ir likvidumo rizikos, apklaustųjų nuomone, daugiausia priklauso nuo Europos Centrinio Banko vykdomos politikos. Be to, finansų įstaigų nuomone, jos turi sukaupti pakankamai likvidžių lėšų, kurios turėtų būti apsaugos priemonė, jei ši rizika padidėtų. Apklaustos finansų įstaigos sutartinai teigia, kad polinkis prisiimti riziką vertinamas atsakingai ir atsargiai, bankai siekia nedidinti rizikingo turto kiekio. Nors veiklos rizika vertinama kaip mažesnė negu vidutinė, pasak respondentų, nepakankamai įvertinus strateginius planus, nepalankiai pasikeitus veiklos reguliavimui, minėta rizika ateityje gali padidėti. Aktuarinė rizika vertinama kaip mažai tikėtina.

3. Polinkio rizikuoti vertinimas

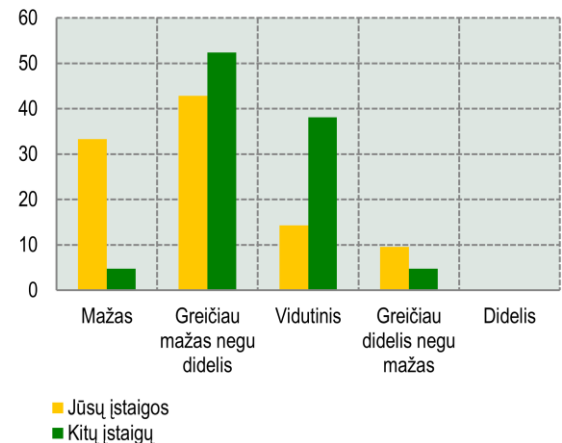
Šalies finansų įstaigos įvertino savo ir kitų įstaigų esamą polinkį prisiimti riziką ir nurodė, kaip jis gali keistis per artimiausius 6 mėn.

Finansų įstaigos ir toliau yra konservatyvios. Paprašyti įvertinti savo ir kitų šalies finansų įstaigų polinkį prisiimti riziką (siekti didesnės grąžos renkantis pelningesnius, bet kartu ir rizikingesnius projektus), respondentai įvertino, kad jų atstovaujамų įstaigų polinkis prisiimti riziką yra greičiau mažas negu didelis arba mažas (daugiau nei 76 % apklaustųjų) (žr. 6 pav.). Pastebėtina, kad respondentai dažnai yra linkę manyti, kad jų įstaigų polinkis rizikuoti yra mažesnis nei kitų įstaigų. Nepaisant to, nė vienas respondentas nenurodė, kad finansų įstaigos linkusios prisiimti didelę riziką.

Finansų įstaigų polinkis prisiimti riziką artimiausius 6 mėn. reikšmingai nesikeis. Dauguma apklaustųjų mano, kad artimiausią pusmetį jų prisiimamos rizikos lygis nesikeis (žr. 7 pav.). Finansų įstaigos tai grindžia užsitęsusių sąstingiu finansų rinkose ir nuosaikiomis BVP augimo prognozėmis. Tačiau vis daugiau respondentų mano, kad ateityje jų atstovaujамų finansų įstaigų ir kitų finansų įstaigų prisiimama rizika gali didėti.

6 pav. Finansų įstaigų polinkis prisiimti riziką

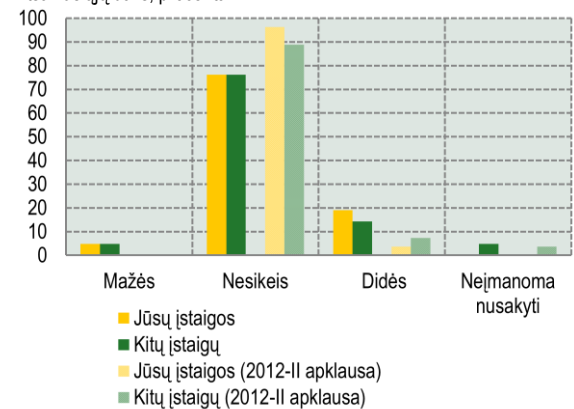
Atsakiusiųjų dalis, procentai

Šaltinis: Apklausa dėl rizikų Lietuvos finansų sistemai, 2013-I.

7 pav. Polinkis prisiimti riziką per ateinančius 6 mėn.

Atsakiusiųjų dalis, procentai

Šaltiniai: Apklausa dėl rizikų Lietuvos finansų sistemai, 2012-II ir 2013-I.

Apžvalgą parengė Lietuvos banko
Ekonomikos ir finansinio stabilumo tarnybos
Finansinio stabilumo departamentas